

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การศึกษานอกโรงเรียน
2. วิธีเรียนแบบทางไกล
3. บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา
 - 3.1 ครูประจำกลุ่ม
 - 3.2 นักศึกษา
4. ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ
5. ลักษณะหมวดวิชาสังคมศึกษา 1
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานอกโรงเรียน

ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเทศไทยจะครอบคลุมกระบวนการและประสบการณ์ต่าง ๆ ในการเรียนรู้ทั้งหมด ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ได้จัดขึ้นมานานแล้วทั้งในรูปแบบของการศึกษาหลายประเภทและหลายรูปแบบ การบริการส่งเสริมการศึกษาการฝึกในระหว่างประจำการและก่อนประจำการ การเป็นช่วยฝึกหัด กิจกรรมงานเยาวชนและการให้ความรู้แก่ประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ศูนย์เยาวชน ลูกเสือชาวบ้าน รวมทั้งโครงการต่าง ๆ ของหน่วยราชการ เป็นต้น ดังนั้น เพื่อที่จะได้เข้าใจในนิยามและความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน และมีนักการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้ความหมายของ "การศึกษานอกระบบโรงเรียน" ไว้อย่างมากมาย ซึ่งพอสรุปสาระสำคัญได้ว่า

การศึกษานอกโรงเรียนเป็นการศึกษาที่มีระบบ แต่เป็นระบบที่อยู่นอกโรงเรียนภาคปกติ เป็นการศึกษาที่มีแบบแผน มีกฎเกณฑ์ มีหลักสูตร และมีวัตถุประสงค์แน่นอน มีผู้จัด และสามารถ

บอกได้ว่าเรียนแล้วจะได้อะไร จะรู้อะไร จะจบเมื่อไร จะมีความรู้และทักษะเพิ่มขึ้นอย่างไร เป็นต้น แต่กิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นจัดนอกระบบโรงเรียนภาคปกติในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. เวลา การศึกษานอกระบบโรงเรียนจัดนอกเวลาของโรงเรียนหรือสถานศึกษาภาคปกติ เช่น สถานศึกษาแห่งนั้นเปิดทำการสอนภาคปกติระหว่างเวลา 8.30 - 16.30 น. การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะจัดก่อนหรือหลังเวลานั้นหรือจัดในระหว่างวันหยุด เป็นต้น และเวลาสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมเพื่ออำนวยความสะดวกในแง่ของเวลาสำหรับผู้เรียนและอาจจะใช้เวลาเรียนน้อยกว่าในโรงเรียนภาคปกติ

2. สถานที่ การศึกษานอกระบบโรงเรียนไม่มีข้อจำกัดในเรื่องสถานที่เรียน จะจัดขึ้นที่ไหนก็ได้แม้แต่ในสถานศึกษาถ้ากิจกรรมนั้นจัดนอกระบบของภาคปกติและสถานที่นั้นไม่ได้ทำประโยชน์อย่างอื่น อาจจะจัดที่บ้านครูผู้สอน บ้านกำนัน บ้านผู้ใหญ่บ้าน ศาลาวัด เป็นต้น

3. ผู้เรียน การศึกษานอกโรงเรียนไม่มีการกำหนดอายุ ใคร ๆ ก็เรียนได้ถ้ามีความประสงค์ และต้องการจะเรียนไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ อาจจะมีการกำหนดพื้นความรู้ในบางสาขาวิชาถ้าต้องการเรียนให้ระดับสูงขึ้น

4. ผู้สอน การศึกษานอกระบบโรงเรียนไม่มีการกำหนดพื้นความรู้และคุณวุฒิของผู้สอน ครูจะเป็นใครก็ได้ขอให้มีความรู้และความสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชา นั้น ๆ และสามารถถ่ายทอดความรู้ได้

5. หลักสูตรและการสอน กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนต้องไม่มีหลักสูตรเดียวตายตัว และจะต้องยืดหยุ่นตามความเหมาะสม ทั้งในแง่เนื้อหา สาระ และวิธีการเรียนการสอน แม้ในกรณีที่หลักสูตรเดียวกัน เช่น วิชาสายสามัญเนื้อหาจะต้องสามารถยืดหยุ่นตามความเหมาะสมของท้องถิ่นและความต้องการของผู้เรียน ระยะเวลาเรียนตามหลักสูตรอาจจะไม่เท่ากันในแต่ละคน คนหนึ่งอาจจะเรียนเร็วหรือช้ากว่าอีกคนหนึ่งแต่ในที่สุดก็สามารถไปถึงจุดหมายปลายทางได้เหมือนกัน วิธีการของแต่ละคนอาจจะแตกต่างกันออกไป อาจจะเรียนด้วยตนเอง เรียนเป็นรายบุคคล เรียนเป็นกลุ่มย่อย หรือเรียนเป็นกลุ่มใหญ่โดยอาศัยสื่อมวลชน และเทคโนโลยีทางการศึกษาอื่น ๆ

6. การบริหารและการจัดการ การศึกษานอกระบบโรงเรียนต้องไม่มีหลักเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับตายตัว เปลี่ยนแปลงและยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนได้มีความรู้ ทักษะ และทัศนคติตามที่ต้องการและเป้าหมายที่วางเอาไว้

นอกจากนี้ ยังมีความหมายของการศึกษาประเภทอื่นที่ใกล้เคียงกับความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนอีกมาก ได้แก่ การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ การศึกษาผู้ใหญ่แบบต่อเนื่อง หรือการศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาเพื่อให้อ่านออกเขียนได้ การศึกษาผู้ใหญ่ขั้น มูลฐาน หรือมูลสารการศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาซ่อมเสริม การส่งเสริมการศึกษา การศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาชุมชน การศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาต่อ การศึกษาภาคขยาย การศึกษาพิเศษ มูลสารศึกษา ซึ่งมีความหมายของการศึกษาแต่ละประเภทจะมีลักษณะบางส่วนที่แตกต่างกันใน ขณะที่บางส่วนจะมีความหมายที่คล้ายคลึงกัน (อุดม เขยกีวงศ์, 2534 , หน้า 4 - 19)

ประเภทของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ปัจจุบันการดำเนินการด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียนของประเทศไทย ได้จัดขึ้นโดยหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชน ซึ่งจัดขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ กันตามความต้องการและหรือวัตถุประสงค์ของหน่วยงานของตน ซึ่งพอจะแยกได้ตามที่ จรูญ พานิชย์ผลินไทย (2530 , หน้า 25 -27) ออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 3 ประเภทดังนี้ คือ

1. การให้ความรู้สำหรับรากฐานในการดำรงชีวิต หมายถึง การศึกษาที่จัดสำหรับช่วยให้ผู้เรียนคิดและแก้ปัญหาเป็น มีเครื่องมือในการประกอบอาชีพและเครื่องมือที่ใช้ศึกษาหาข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบการคิด การตัดสินใจในการดำรงชีวิตประจำวัน การศึกษาประเภทนี้มักจะมีลักษณะที่กำหนดเนื้อหาสาระไว้เป็นแบบแผน มีจุดเริ่มต้นและจุดจบของกระบวนการการเรียนรู้ที่แน่นอน เป็นหลักสูตรที่จัดให้กับประชาชนที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาในโรงเรียนภาคปกติ ผู้ได้รับประกาศนียบัตรตามหลักสูตรนี้มีศักดิ์และสิทธิ์เท่ากับผู้ที่ได้รับประกาศนียบัตรจากโรงเรียนภาคปกติ

ในรูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนประเภทนี้ กระทรวงศึกษาธิการนับว่าเป็นหน่วยงานหลักที่จัด ได้แก่ การศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญระดับ 1 - 5 และการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งในด้านการดำเนินงานส่วนใหญ่ กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการเอง นอกนั้นก็เป็นการสนับสนุนหรือให้ความช่วยเหลือให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น เช่น กรมราชทัณฑ์ กรมประชาสงเคราะห์ จัดสงเคราะห์หญิงบางประเภท เป็นต้น

2. การเพิ่มพูนความรู้และทักษะที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต หมายถึง การให้การศึกษาที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาอาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ การศึกษาประเภทนี้นั้นเป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้งสิ้น แต่จะมีลักษณะยืดหยุ่นเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพของผู้เรียน อาจจัดให้มีเนื้อหาเสริมต่อจากการศึกษาในระบบโรงเรียนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถ

นำไปประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีพื้นความรู้ทางช่าง อยู่บ้าง แต่หากจะไปประกอบอาชีพช่างเครื่องยนต์ จะต้องเรียนวิชาทักษะในด้านนี้เพิ่มเติมอีกจาก โรงเรียนสารพัดช่าง โรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่หรือสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ฯลฯ

การศึกษาประเภทนี้ เป็นการจัดสอนวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้นประมาณ 5 - 10 ชั่วโมง หรือ 100 - 300 ชั่วโมง หรือจัดเป็นหลักสูตร 3 - 6 เดือน และอาจจัดเป็นชั้นเรียนหรือเป็นกลุ่มนอกชั้นเรียน การศึกษาประเภทนี้มีหน่วยงานเป็นจำนวนมากที่ให้ความสนใจและดำเนินการ เช่น กรมแรงงาน กรมประชาสัมพันธ์ กรมพัฒนาชุมชน กรมวิชาการเกษตร และกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม เป็นต้น

3. การให้ข้อมูลข่าวสารที่ทันเหตุการณ์ เป็นการจัดการศึกษาสำหรับบุคคล ที่ไม่มีโอกาส ได้รับการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนทั้งสองประเภทที่กล่าวข้างต้น การศึกษา ประเภทนี้มีความมุ่งหมาย

- 3.1 เพื่อให้ข้อมูลและข่าวสารที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้
- 3.2 เพื่อย้ำและส่งเสริมความรู้ความแตกต่าง ๆ
- 3.3 เพื่อป้องกันการลืมหนังสือและสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้ว

กิจกรรมของการศึกษาประเภทนี้ ได้แก่ การจัดห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ ประจำหมู่บ้าน การเผยแพร่โดยแผ่นภาพ นิตยสาร หนังสืออ่าน การจัดรายการวิทยุ โทรทัศน์ และ ภาพยนตร์ ฯลฯ

หน่วยงานหลายหน่วยงานที่ดำเนินงานในด้านนี้ เช่น กรมสามัญศึกษา กรมวิชาการ กรมศิลปากร กรมประชาสัมพันธ์ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น

กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ

สำหรับประเทศไทย แม้ว่าจะมีหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ที่จัดการศึกษา นอกระบบโรงเรียน หากแต่หน่วยงานที่ได้ชื่อว่ามีบทบาทและภาระสำคัญในการจัดการศึกษา นอกระบบโรงเรียน ในฐานะที่เป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐที่ต้องรับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้แก่ ประชาชนก็คือกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ดังที่อุดม เขยก็วงศ์ (2534 , หน้า 44 - 53) ได้กล่าวไว้ดังนี้

กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้จัดตั้งขึ้นในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะเวลาที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2522 ตามมาตราที่ 8 แห่งพระราชบัญญัติ แก้ไขเพิ่มเติมคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 ลงวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2515 (ฉบับที่ 22) โดยยกฐานะกองการ

ศึกษาผู้ใหญ่ สังกัดกรมสามัญศึกษาเดิม แล้วรวมหน่วยงานในระดับกอง คือ ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา และศูนย์บริภัณฑ์เพื่อการศึกษา สังกัดกรมวิชาการเข้าด้วยกันเป็นหน่วยงานในระดับกรมและมีหน่วยงานในระดับจังหวัด คือ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค แล้วตราพระราชกฤษฎีกากำหนดให้กรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นกรมหนึ่งในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

1. จัดการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อแก้ไขการไม่รู้หนังสือ ให้การศึกษาทดแทนแก่ผู้ที่ไร้โอกาสที่จะเข้ารับการศึกษาในระบบโรงเรียน ให้การฝึกอบรมวิชาชีพระยะสั้น จัดบริการส่งเสริมการอ่าน พิพิธภัณฑสถานทางการศึกษา การศึกษาทางสื่อมวลชน และการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบที่เหมาะสมอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถในการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ การแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน การพัฒนาชุมชนและความเป็นพลเมืองดีในระบบอบประชาธิปไตย

2. วางแผน วิจัย พัฒนา และฝึกอบรม เกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียนในความรับผิดชอบของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ประสานงานการศึกษาซึ่งจัดโดยหน่วยงานการศึกษานอกโรงเรียนทั้งของรัฐบาลและเอกชน

3. อุดหนุน ส่งเสริม และให้บริการ เกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียนแก่หน่วยงานการศึกษา นอกกระบบโรงเรียนอื่นในรูปแบบ การอุดหนุน การฝึกอบรม การพัฒนาหลักสูตร และวัสดุอุปกรณ์ การศึกษานอกกระบบโรงเรียน การประชุมสัมมนาเพื่อปรับปรุงงานการศึกษานอกกระบบโรงเรียน

ในแต่ละช่วงของแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินั้น กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้จัดทำแผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนควบคู่กันไปด้วย ซึ่งในช่วงของแผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2537) นั้น กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดวัตถุประสงค์หลักไว้ ดังนี้

1. มุ่งพัฒนาประชากรในชาติให้มีคุณลักษณะตามนโยบายของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ กล่าวคือ มีคุณธรรม มีปัญญา มีสมรรถภาพในการดำรงชีวิต มีทักษะในการประกอบอาชีพ และมีความรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของสังคม ทั้งนี้งานการศึกษานอกโรงเรียนจะมุ่งเน้น

1.1 พัฒนาผู้รับบริการให้เป็นผู้สนใจใฝ่รู้มีเครื่องมือในการศึกษาหาความรู้ และมีความสามารถในการวิเคราะห์ทางเลือกที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิต

1.2 ให้การบริการข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต การประกอบอาชีพ การพัฒนาชุมชนและสังคม ให้ทันการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

1.3 พัฒนาประชาชนให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จะตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพอย่างเหมาะสมและมีช่องทางในการพัฒนาอาชีพ

1.4 สร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม และการมีส่วนร่วมในการปลูกฝังให้เห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม

2. เพื่อกระจายโอกาสและความเป็นธรรมทางการศึกษาไปสู่ประชาชนภายในชาติ

3. เพื่อพัฒนารูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาตลอดชีวิต โดยเน้นการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้

4. เพื่อพัฒนาศักยภาพการบริหารงานของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ให้สามารถปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

วัตถุประสงค์ดังกล่าว กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดขึ้นตามหลักการสำคัญ เพื่อมุ่งให้บริการทางการศึกษานอกโรงเรียนแก่ประชาชนของประเทศ ดังนี้

1. การศึกษาตลอดชีวิต การจัดการศึกษานอกโรงเรียนควรเป็นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่จะเชื่อมโยงการเรียนรู้ในชุมชนและจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้การศึกษาตลอดชีวิต

2. ความกว้างขวางและเป็นธรรม การจัดการศึกษานอกโรงเรียนทุกระดับและทุกรูปแบบควรจัดอย่างกว้างขวาง ทั่วถึงและเป็นธรรม เพื่อให้แต่ละบุคคลที่มีความแตกต่างในด้านเพศ วัย และฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคม ทั้งที่อยู่ในเมืองหรือในชนบทอันทุรกันดารห่างไกลมีโอกาสเข้ารับบริการการศึกษานอกโรงเรียนที่เหมาะสมกับความต้องการ ความถนัด และความสนใจ ของแต่ละบุคคล ได้อย่างตลอดเวลาและต่อเนื่องตลอดชีวิต

3. ความสอดคล้อง การจัดการศึกษานอกโรงเรียนควรจัดให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของบุคคลและชุมชน ตลอดจนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เหมาะสมบนพื้นฐานของความเป็นจริงและความเป็นไปได้ โดยเน้นให้กลุ่มเป้าหมายรู้จักตนเอง รู้จักชุมชน ที่อยู่อาศัย ตลอดจนตระหนักถึงความจำเป็น และความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง และชุมชน ให้ก้าวไปในทิศทางที่พึงประสงค์

4. การบูรณาการ การจัดการศึกษานอกโรงเรียนควรจัดในลักษณะบูรณาการ ทั้งในแง่เนื้อหาที่จะครอบคลุมสภาพปัญหาของกลุ่มเป้าหมาย และแจ้งวิธีการให้เกิดการเชื่อมโยง และผสมผสานกันระหว่างการศึกษาพื้นฐาน เพื่อการดำรงชีวิต การให้บริการข่าวสาร ข้อมูล และทักษะใน

การประกอบอาชีพและการเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติในสังคม เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาที่ครบถ้วน สมบูรณ์

5. ความสมดุล การจัดการศึกษานอกโรงเรียนควรจัดให้กลุ่มเป้าหมายได้รับการพัฒนาอย่างมีความสมดุลระหว่างการพัฒนาทางวัตถุและจิตใจ ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ระหว่างการส่งเสริมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การปรับปรุงวัฒนธรรมที่เป็นรากแท้ของชาติให้ สมสมัย และระหว่างการพัฒนาความสามารถที่ยั่งยืนด้วยพึ่งพาตนเอง ในขณะเดียวกัน ก็มีความ ผูกพันที่จะเกื้อกูลพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างประชาชนในชาติ

6. การระดมสรรพกำลัง การจัดการศึกษานอกโรงเรียนถือเป็นหน้าที่ต่อสังคมของประชาชน ทุกคน ทั้งองค์กรรัฐ และเอกชน ตลอดจนองค์กรสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ จึงควรให้มีการระดม สรรพกำลังโดยมีกรมการศึกษานอกโรงเรียนทำหน้าที่ประสานงาน เพื่อจัดการศึกษานอกโรงเรียน ในรูปแบบที่เหมาะสมกับผู้รับบริการและศักยภาพของหน่วยงาน

กลุ่มเป้าหมายของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

สำหรับกลุ่มเป้าหมายของกรมการศึกษานอกโรงเรียนนั้น แม้ว่าตามหลักการของการจัด การศึกษานอกระบบโรงเรียน ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ควรมีโอกาสได้รับการศึกษาตามความ สนใจและความถนัด หากแต่ในฐานะที่เป็นหน่วยงานของรัฐซึ่งมีภารกิจในการสร้างเสริมความ เสริมภาคในโอกาสทางการศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงได้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษในการ เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ดังต่อไปนี้

1. ด้านพื้นฐานการศึกษา ได้แก่
 - 1.1 กลุ่มผู้ไม่รู้หนังสือ
 - 1.2 กลุ่มผู้ออกกลางคัน
 - 1.3 กลุ่มผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และไม่ได้ศึกษาต่อ
2. ด้านอายุ ได้แก่
 - 2.1 เยาวชน
 - 2.2 ประชาชนในวัยแรงงาน
 - 2.3 ประชาชนผู้สูงอายุ

3. ด้านลักษณะเฉพาะ ได้แก่
 - 3.1 กลุ่มผู้มีฐานะด้อยทางเศรษฐกิจ
 - 3.2 สตรี
 - 3.3 กลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมเฉพาะ
 - 3.4 คนพิการ
4. ด้านพื้นที่ ได้แก่
 - 4.1 ประชาชนในเขตพื้นที่เฉพาะทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
 - 4.2 ประชาชนในเขตพื้นที่เร่งรัดพัฒนาอันดับ 1
 - 4.3 ประชาชนในเขตพื้นที่เป้าหมายตามความมั่นคงของชาติ
 - 4.4 ประชาชนในเขตพื้นที่ตามแผนพัฒนาเมือง

หลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเทศไทยนั้น อุดม เขยกีวงศ์ (2534 , หน้า 126 - 182) ได้กล่าวไว้ว่า กรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

1. กิจกรรมที่ให้ความรู้พื้นฐาน
2. กิจกรรมพัฒนาความรู้และทักษะวิชาชีพ
3. กิจกรรมให้ข้อมูลข่าวสาร

และได้ทำการบรรจุหลักสูตรต่าง ๆ ไว้ 6 หลักสูตร ดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน
2. หลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียนในแหล่งชุมชนแออัด
3. หลักสูตรประถมศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา พ.ศ. 2524
4. หลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียนสายสามัญ
 - 4.1 หลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียนระดับประถมศึกษา พ.ศ. 2531
 - 4.2 หลักสูตรการศึกษานอกระบบโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษา

ตอนปลาย พ.ศ. 2530

5. หลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ พ.ศ. 2533
6. หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น พ.ศ. 2525

หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2530

การจัดการศึกษาสายสามัญของกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่ผ่านมา ก่อนที่กระทรวงศึกษาธิการจะมีคำสั่งให้ใช้หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2530 กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้จัดดำเนินการเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การศึกษาผู้ใหญ่ภาคค่ำ ซึ่งดำเนินการเปิดเป็นชั้นเรียน มีครูสอนเป็นรายวิชาในแต่ละระดับชั้น
2. การศึกษาทางวิทยุไปรษณีย์ ศึกษาจากคู่มือเรียน ฟังบทเรียนที่ออกอากาศทางวิทยุและมาพบกลุ่มเพื่อร่วมกิจกรรมที่กำหนด ถ้ามีปัญหาอาจซักถามอาจารย์ประจำกลุ่ม หรือจดหมายสัมภาษณ์ได้จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด
3. การศึกษานอกโรงเรียนประเภทบุคคลภายนอก ผู้เรียนจะต้องศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และเข้าร่วมกิจกรรมตามที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

การจัดการศึกษาทั้ง 3 ประเภทดังกล่าว หลักสูตรและวิธีดำเนินงานเป็นอิสระแก่กัน ถ้านักศึกษาลงทะเบียนเรียนการศึกษาแบบใดแล้ว จะต้องเรียนแบบนั้นไปจนกว่าจะจบหลักสูตรของแต่ละระดับ ไม่สามารถที่จะเลือกเรียนวิธีเรียนอื่น ๆ ได้ในเวลาเดียวกัน และวิชาที่สอบได้ไว้แต่ละวิธีการเรียนก็ไม่สามารถจะโอนมาใช้กันได้

กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมสามัญศึกษา กรมวิชาการ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จึงได้ร่วมกันพิจารณาปรับปรุงหลักสูตร และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ เพื่อมุ่งสนองความต้องการของบุคคลที่พลาดโอกาสที่จะเข้าศึกษาเล่าเรียนในระบบโรงเรียน และด้วยความเห็นชอบของกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ประกาศให้ใช้หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญศึกษา โดยปรับปรุงจากหลักสูตรเดิมที่ใช้อยู่ คือ หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3 - 4 และหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ระดับที่ 5 ให้เป็นหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยให้มีการจัดการเรียนการสอนเป็น 3 วิธี คือ วิธีเรียนในชั้นเรียน วิธีเรียนทางไกล และวิธีเรียนด้วยตนเอง ซึ่งหลักสูตรดังกล่าวเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ครบถ้วนทั้ง 3 วิธีเรียน และเมื่อนักศึกษาสอบได้ครบตามเกณฑ์ที่กำหนด ก็ให้จบหลักสูตรได้แต่ละระดับ นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้มีการเทียบโอนผลการเรียนระหว่างการศึกษาระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนและสามารถเทียบโอนวิชาอาชีพที่ผู้เรียนประกอบกิจการอยู่ มาเทียบโอนผลการเรียนในหลักสูตรที่ประกาศใช้ใหม่ด้วย

หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษา
ตอนปลาย พ.ศ. 2530 ได้กำหนดวิธีเรียนไว้ 3 วิธี คือ

1. วิธีเรียนแบบชั้นเรียน (ขร.) คือวิธีเรียนที่ผู้เรียนจะต้องไปเข้าชั้นเรียนเช่นเดียวกับนักเรียน
ภาคปกติในระบบโรงเรียน เพียงแต่ช่วงเวลาเรียนจะเป็นในตอนเย็นหรือในตอนค่ำ หลังจากที่ผู้เรียน
ว่างจากภารกิจประจำวันต่าง ๆ แล้ว เมื่อศึกษาเล่าเรียนและทำกิจกรรมการเรียนจนครบเงื่อนไขตามที่
หลักสูตรกำหนดไว้ก็ให้จบการศึกษาแต่ละระดับ เมื่อจบแล้วจะได้รับประกาศนียบัตรที่มีศักดิ์และ
สิทธิ์เท่ากับผู้เรียนในระบบโรงเรียนทุกประการ

2. วิธีเรียนแบบทางไกล (ทก.) เป็นวิธีเรียนที่เหมาะสมแก่ผู้ที่มีภารกิจมากจนไม่มีเวลาที่จะ
เข้าไปนั่งเรียนในชั้นเรียนได้เป็นประจำ และอยู่ในชนบทที่ห่างไกลจากสถานที่ตั้งศูนย์การศึกษา
นอกระบบจังหวัด เมื่อผู้เรียนไปขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษาและลงทะเบียนเรียนที่ศูนย์การศึกษา
นอกระบบจังหวัดต่าง ๆ แล้วก็จัดหาหนังสือตำราหรือตำราต่าง ๆ ที่ผู้เรียนสามารถศึกษาด้วยตนเองได้
โดยฝึกหัดทำแบบฝึกหัดต่าง ๆ พึงรายการวิทยุจากสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย เครือข่ายที่ 2 เพื่อ
การศึกษา (สวศ) ออกอากาศทุกวันระหว่างเวลา 05.30 - 21.10 น. ในระบบ เอ.เอ็ม ขนาดคลื่น
ความถี่ที่กรุงเทพมหานคร 1467 กิโลเฮิรตซ์ นอกจากนี้นักศึกษาจะต้องไปเข้าร่วมกิจกรรมพบกลุ่ม
เพื่อทำกิจกรรมตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแต่ละระดับ เมื่อจบแล้วจะได้รับประกาศนียบัตร
ที่มีศักดิ์และสิทธิ์เท่ากับผู้เรียนในระบบโรงเรียนทุกประการ

3. วิธีเรียนด้วยตนเอง (ตอ.) เป็นวิธีการเรียนที่มีลักษณะคล้าย ๆ กับวิธีการเรียนแบบ
ทางไกล คือ ผู้เรียนไม่ต้องไปเข้าชั้นเรียน จะใช้เวลาศึกษาค้นคว้าอ่านตำราต่าง ๆ ด้วยตนเองเป็น
ส่วนใหญ่ เสียค่าใช้จ่ายในการเรียนน้อยกว่าการเรียนแบบทางไกล ไม่ต้องกังวลกับการติดตามฟัง
รายการต่าง ๆ ซึ่งเป็นบทเรียนทางวิทยุ (ถ้าหากมีเวลาว่างจะเปิดฟังเสริมความรู้ก็เป็นผลดีแก่ผู้เรียน
เอง) ต้องไปเข้าร่วมกิจกรรมพบกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม
จริยธรรม และให้มีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน อยู่ร่วมกับตามระบอบประชาธิปไตย โดยมีเกณฑ์พอ
สรุปได้ คือ ผู้เรียนลงทะเบียนเรียน 1 หมวดวิชา จะต้องเข้ากิจกรรมกลุ่ม 6 ชั่วโมง และจะต้องมีเวลา
พบกลุ่ม 75 % ของเวลาพบกลุ่มตามที่ได้กำหนด ต้องผ่านเกณฑ์การประเมินด้วย ผู้ใดสอบได้ครบ
และผ่านกิจกรรมกลุ่มตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ก็จะได้รับประกาศนียบัตรที่มีศักดิ์และสิทธิ์ที่จะนำไป
ศึกษาต่อหรือสมัครเข้าทำงานได้เช่นเดียวกับผู้ที่จบจากในระบบโรงเรียนทุกประการเช่นกัน

หลักการของหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2530 , หน้า 7) ได้ให้หลักการของหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายไว้ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรหลังหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งให้การศึกษารอบด้านและพื้นฐานวิชาอาชีพอย่างกว้าง ๆ มาแล้ว สำหรับมัธยมศึกษาตอนปลาย เน้นการเลือกกลุ่มวิชาตามความถนัด ความสามารถ และความสนใจ เพื่อผู้เรียนจะยึดเป็นอาชีพต่อไป
2. เป็นหลักสูตรที่มุ่งฝึกผู้เรียนให้มีประสบการณ์เพื่อให้เกิดความรู้ความชำนาญที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติ และประกอบอาชีพได้จริง หรือเพื่อหาความรู้เพิ่มเติม หรือเป็นพื้นฐานสำหรับศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น
3. เป็นหลักสูตรที่มุ่งให้ผู้เรียนใฝ่ใจแสวงหา ความรู้ ความจริง เพื่อให้เกิดความงอกงามทางสติปัญญา ความสำนึก และความซาบซึ้งในคุณค่าของธรรมชาติ ศิลปะ วัฒนธรรม และงานสร้างสรรค์ของมนุษย์
4. เป็นหลักสูตรที่มุ่งปลูกฝังคุณธรรมและความกล้าทางจริยธรรม ทั้งนี้ให้เน้นการประพฤติปฏิบัติเป็นสำคัญ
5. เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการผสมผสานความรู้กับการปฏิบัติให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจ สังคม และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
6. เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นการเลือกเพื่อนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เหมาะสมไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ
7. เป็นหลักสูตรที่สนับสนุนให้ผู้เรียนร่วมมือกันใช้ความรู้ ความสามารถเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาสังคม
8. เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้และทักษะจากแหล่งวิทยาการ สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพอิสระ

จุดหมายของหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2530 , หน้า 8) ได้กำหนดจุดหมายของหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ไว้ดังนี้

1. เพื่อให้รู้จักดำรงชีวิตบนพื้นฐานแห่งคุณธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความซื่อสัตย์สุจริต และยุติธรรม มีระเบียบวินัย มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ท้องถิ่น และประเทศชาติ
2. เพื่อให้รู้จักวิธีการเรียนรู้ คิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีนิสัยใฝ่หาความรู้และทักษะอยู่เสมอ รักการทำงาน สามารถทำงานเป็นหมู่คณะ มีความขยันหมั่นเพียร อดทนและรู้จักประหยัด
3. เพื่อให้มีความรู้ ทักษะในวิชาอาชีพเพียงพอแก่การดำเนินชีวิต มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ รู้ช่องทางในการประกอบสัมมาชีพที่เหมาะสมกับตน เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญต่อท้องถิ่น และประเทศชาติ
4. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าในวิทยาการ ศิลปะ วัฒนธรรม ธรรมชาติ รู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
5. เพื่อให้รู้จักเคารพสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น รู้จักหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น รู้จักใช้สิทธิ เสรีภาพของตนในทางสร้างสรรค์ บนรากฐานแห่งกฎหมาย จริยธรรมและศาสนา
6. เพื่อให้มีความสำนึกในการเป็นคนไทยร่วมกัน เสียสละเพื่อส่วนรวม มีความรักชาติ รักประชาธิปไตย รู้จักใช้สติและปัญญาในการดำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
7. เพื่อให้เข้าใจพื้นฐานและปัญหาการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศและของโลก ปัจจุบัน มีความสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ รู้จักแก้ปัญหา และข้อขัดแย้งด้วยวิธีการแห่งปัญญาและสันติวิธี

จุดเด่นของหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ พ.ศ. 2530

อุดม เขยกิ่งวงศ์ (2534 , หน้า 161) ได้สรุปจุดเด่นของหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญไว้ว่า

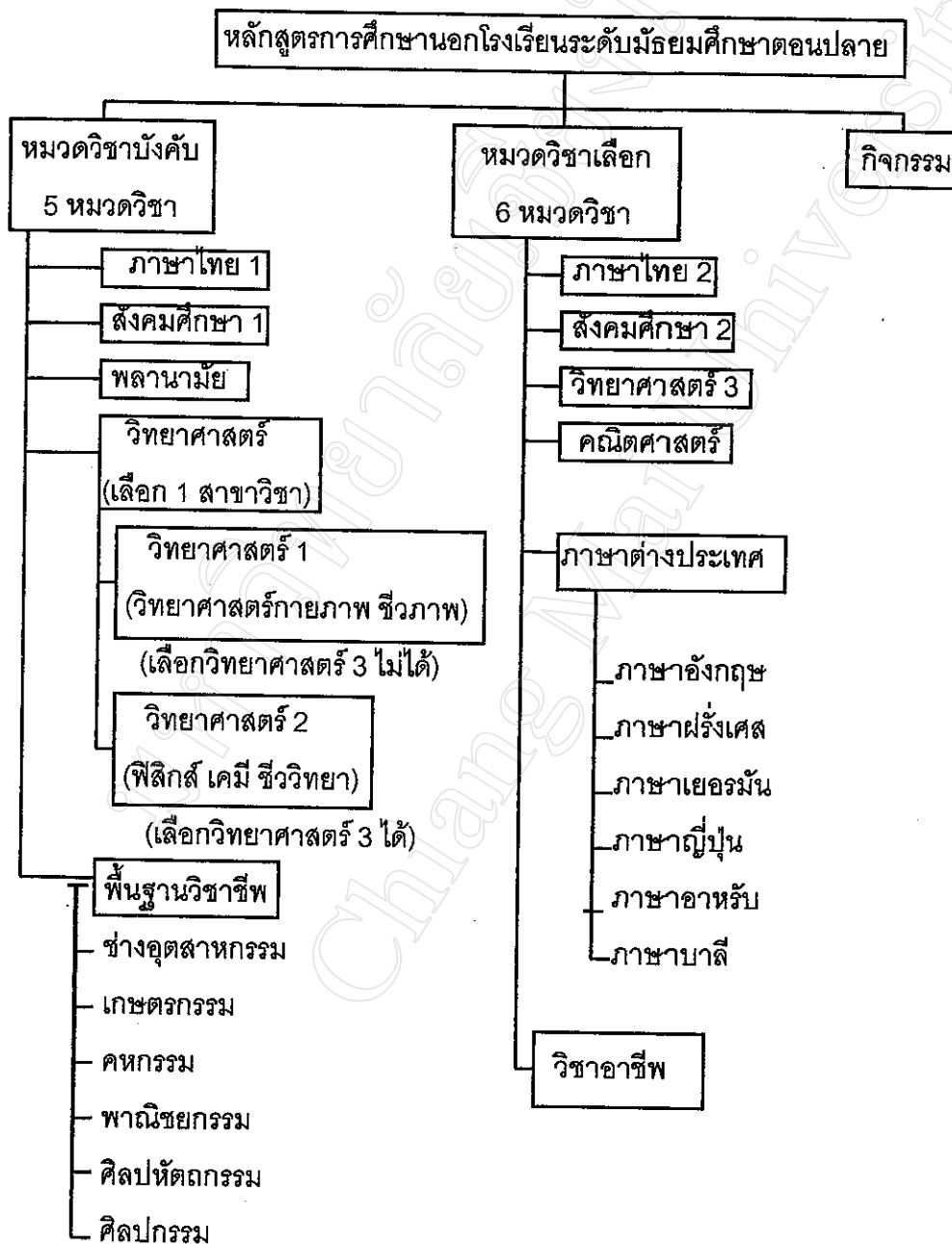
1. หลักสูตรนี้ให้ความสำคัญกับผู้ที่มีอาชีพหรือทำงานอยู่แล้ว ให้สามารถเทียบโอนอาชีพที่ทำอยู่นั้นให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนสายสามัญตามหลักสูตรนี้ได้ถึง 3 หมวดวิชา นั่นคือ

ในแง่ของการศึกษาเรียนรู้นั้น กรมการศึกษานอกโรงเรียนถือว่าคนที่ประกอบอาชีพใด ๆ จนมีอาชีพมีรายได้นั้น ย่อมจะต้องมีการเรียนรู้วิธีการ การจัดการ วิธีการเรียนรู้ หลายสิ่งหลายอย่าง จึงจะสามารถประกอบอาชีพจนเจริญรุ่งเรือง มีอาชีพ มีรายได้ ผู้คนที่มีอาชีพเหล่านี้ย่อมมีความรู้ความสามารถที่หลักสูตรนี้จะยอมรับให้เทียบโอนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนสายสามัญตามหลักสูตรนี้ได้ นับเป็นมิติของการยอมรับการเรียนรู้ด้วยตนเอง ว่าเป็นการเรียนรู้ในหลักสูตรซึ่งไม่เคยมีมาก่อนหน้านี้

2. การยอมรับในเรื่องการเทียบโอนวิชาอาชีพจากที่ทำอยู่ให้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนตามหลักสูตรนี้ทำให้คนมุ่งเข้าหางานทำ สำหรับผู้ที่ยังไม่มีงานทำ สำหรับผู้ที่มีงานทำอยู่แล้วก็จะได้ ขวนขวายที่จะปรับปรุงอาชีพของตนให้ดียิ่งขึ้น โดยไม่ต้องเดินทางไปเรียนวิชาอาชีพหรือวิชาการอื่น ๆ ที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพในชีวิตประจำวันที่ตนทำอยู่แล้ว

3. หลักสูตรนี้เปิดโอกาสกว้างขวางให้ผู้เรียนได้เลือกวิธีการเรียนได้ถึง 3 วิธี คือ วิธีเรียนแบบชั้นเรียน วิธีเรียนแบบทางไกล และวิธีเรียนแบบตนเอง ตามความเหมาะสมกับสภาพและความ เป็นจริงของผู้เรียนแต่ละคน

โครงสร้างหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ พุทธศักราช 2530

กล่าวโดยสรุปแล้ว การศึกษานอกโรงเรียนคือ หลักสูตรการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนที่พลาดจากการศึกษาในระบบโรงเรียนได้มีโอกาสทำการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม โดยหลักสูตรที่ใช้จะมีลักษณะที่ยืดหยุ่น ไม่มีหลักเกณฑ์ที่ตายตัว ทั้งในเรื่องของเวลา สถานที่ ผู้เรียนผู้สอน หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการบริหารและการจัดการ ทั้งนี้เพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อผู้เรียนให้มากที่สุด

การศึกษานอกโรงเรียน แบ่งสายการเรียนเป็น 2 สาย ได้แก่ สายสามัญ คือสายที่มุ่งเน้นการเรียนเพื่อการศึกษาต่อ โดยจะเป็นวิชาที่เหมือนกับการเรียนในชั้นมัธยมศึกษาของการเรียนในระบบโรงเรียน และสายอาชีพ คือ สายที่มุ่งเน้นการฝึกอบรมเพื่อออกไปประกอบอาชีพตามความถนัดของตน ซึ่งการเรียนทั้ง 2 สายมีการจัดการเรียนการสอนที่สามารถแบ่งได้ 3 วิธีเรียน คือ การเรียนแบบชั้นเรียน การเรียนแบบทางไกล และการเรียนแบบตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้นักศึกษาเลือกเรียนได้ตามความสะดวกและความเหมาะสมของตนเอง

นอกจากการเรียนดังกล่าวแล้ว การศึกษานอกโรงเรียนยังมีการจัดการบริการเพื่อประชาชนทั่วไปที่ต้องการศึกษาหาความรู้ในเวลาว่าง ทั้งนี้เพื่อเป็นการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ได้แก่ การจัดทำห้องสมุดประชาชน การทำที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

วิธีเรียนแบบทางไกล

วิธีเรียนแบบทางไกลหรือการศึกษาทางไกล (Distance Education) มีความหมายมากมาย แต่เมื่อนำมาวิเคราะห์แล้ว ดร.อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2541 , หน้า 9-11) ได้สรุปไว้ ดังนี้

หากวิเคราะห์คำจำกัดความของการศึกษาทางไกลจากนักวิชาการ ที่มีความหลากหลายแล้ว ก็พอจะกล่าวได้ว่า การศึกษาทางไกลอาจจะมองได้ในมิติต่าง ๆ กัน เช่น เป็นกระบวนการเรียนการสอน กระบวนการจัดการ กระบวนการใช้สื่อในการเรียนการสอน ตลอดจนแสดงออกถึงคุณลักษณะพิเศษของวิธีการจัดการศึกษาทางไกล หากพิจารณาองค์ประกอบของระบบการศึกษาทางไกล โดยอาศัยแนวคิดของระบบการเรียนรู้ ของบาร์ซากา (E.B. Barsaga) และแนวคิดองค์รวม (Holistic View) ของแบกนอลล์ (R.G. Bagnall) แล้วก็พบว่าระบบการศึกษาทางไกลกับระบบการเรียนรู้ สามารถใช้องค์ประกอบหลักร่วมกันได้ในการแสดงลักษณะขององค์ประกอบ 6 ประเภท ได้แก่

1. เป้าหมายและวัตถุประสงค์ เพื่อให้ความรู้แก่บุคคลที่ไม่มีโอกาสจะแสวงหาความรู้จากระบบการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน หรือด้วยวิธีการเรียนการสอนแบบดั้งเดิม หรือเป็นการให้ความรู้และประสบการณ์เสริมแก่บุคคลที่มีโอกาสอยู่แล้ว ในขณะที่เดียวกันผู้บริหารก็อาจจะมองเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ในเชิงการบริหารที่ลดค่าใช้จ่าย และเป็นการลงทุนเพื่อหวังผลระยะยาวก็ได้

2. บริบทของผู้เรียน ผู้สอน และบรรยากาศการเรียนการสอนของการศึกษาทางไกลนั้น ส่วนใหญ่ไม่มีการเน้นชั้นเรียน แต่อาศัยสื่อแบบประสม เช่น สิ่งพิมพ์ รายการโทรทัศน์ วิทยู ระบบไปรษณีย์ หรืออาจจะเป็นการสื่อคอมพิวเตอร์โดยระบบอินเทอร์เน็ต และระบบการสื่อสารชนิดต่าง ๆ ที่นับวันจะมีการพัฒนากว้างไกลก้าวหน้าขึ้นไปอีกมาก ในบางโอกาสสภาพแวดล้อมของการเรียนด้วยตนเองอาจจะเป็นที่บ้าน หรือศูนย์วิทยุบริการของสถานศึกษาต่าง ๆ ที่ผู้เรียนได้ลงทะเบียนเรียนก็ได้ ในทางกลับกันบรรยากาศการเรียนของผู้สอน อาจจะเป็นได้ทั้งการถ่ายทอดความรู้เพียงฝ่ายเดียว โดยไม่เห็นหน้าผู้เรียนและไม่ได้รับการโต้ตอบอภิปรายซักถามจากผู้เรียน หรืออาจจะใช้วิธีตอบโต้ข้อความผ่านระบบอินเทอร์เน็ตทันที หรือการโต้ตอบจดหมายโดยระบบไปรษณีย์และในขณะที่ระบบการสื่อสารก้าวหน้ามากขึ้น โอกาสของการให้โปรแกรมการพูดโต้ตอบและเห็นหน้าระหว่างผู้เรียนและผู้สอน หรือระหว่างผู้เรียนด้วยกัน โดยใช้ระบบการสื่อสารสองทางรูปแบบอื่น ๆ หรือใช้คอมพิวเตอร์ ก็มีความเป็นไปได้สูง

3. ผู้ถ่ายทอดความรู้ หรืออีกนัยหนึ่งหมายถึง ครู นั้นอาจจะเป็นได้ทั้งนักฝึกอบรมตามกระบวนการวิชาการระยะสั้นหรือระยะยาว หรือเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ผ่านเครื่องมือสื่อสาร โดยมีคุณลักษณะการให้ความสนใจภูมิหลังของผู้เรียน สร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ หรือแม้แต่อาจจะเป็นผู้ยึดเยียดความรู้หรือข้อมูลที่จะไม่อยู่ในความสนใจของผู้เรียนเลยก็ได้ โดยวิธีการเรียนทางไกลนั้นเป็นที่เข้าใจกันว่าครูกับผู้เรียนมีโอกาสน้อยมากที่จะได้มีการตอบโต้ หรืออภิปรายกันแบบการเรียนการสอนในห้องเรียน แต่อาจจะโต้ตอบกันผ่านสื่อการเรียนที่เป็นเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์เป็นสำคัญ

4. เนื้อหาที่มีการเรียนรู้ในระบบการศึกษาทางไกลนั้น คงไม่แตกต่างจากการเรียนรู้หรือการศึกษาทั่วไป เช่น เป็นการศึกษาที่ต้องอาศัยหลักสูตรตามระดับชั้น หรือเป็นการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ทั่วไป ที่ไม่อยู่ในหลักสูตรของการศึกษาในระบบ หรือนอกโรงเรียน ก็จะเป็นเนื้อหาพัฒนาขึ้น เพื่อให้ความรู้อันเป็นคุณประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไปได้ ดังนั้นเนื้อหาย่อมแตกต่างกันไปตามลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย

5. วิธีการถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ นั้น ส่วนใหญ่เป็นการถ่ายทอดโดยระบบการสื่อสารทางเดียว (One - way communication) โดยเฉพาะในพื้นที่หรือในประเทศที่ยังมีข้อจำกัดของการใช้เทคโนโลยีที่ก้าวหน้า ส่วนการสื่อสารสองทาง (Two - way communication) นั้น กำลังได้รับการพัฒนา และนำมาใช้ในการจัดการศึกษาทางไกล เช่น ระบบอินเตอร์เน็ตผ่านคอมพิวเตอร์ การใช้วิทยุสื่อสารสองทาง และระบบโทรศัพท์ เป็นต้น

6. ผู้รับการถ่ายทอด หรือผู้เรียน หรือนักเรียน นิสิต นักศึกษา ย่อมแตกต่างกันไปตามลักษณะกลุ่มเป้าหมายเฉพาะของโครงการ หรือกิจกรรมการศึกษาทางไกลที่จัดขึ้น เช่น ความแตกต่างด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ด้านปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาการอพยพเคลื่อนย้าย ปัญหาสถานที่และเวลาทำงาน ตลอดจนโอกาสทางการศึกษาที่ไม่เท่าเทียมกัน เพราะฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม ความเป็นคนพิการ เพศ และถิ่นที่อยู่อาศัย เป็นต้น

โดยภาพรวมแล้วการศึกษาทางไกล เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่ใช้สื่อการสอนแบบสื่อผสม ทั้งสื่อบุคคล สื่อเทคโนโลยี และสื่อสิ่งพิมพ์ ตลอดจนระบบการสื่อสารทั้งวิทยุ โทรศัพท์ โทรทัศน์ ไปรษณีย์ และการสื่อสารประเภทอื่น ๆ ในการส่งข่าวสารข้อมูลจากสถานศึกษา หรือแหล่งข้อมูลไปถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง และให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด การศึกษาทางไกลจัดเป็นวิธีการจัดการศึกษาอีกประเภทหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่จำเป็นต้องอาศัยเครือข่ายการเรียนรู้ การสื่อความหมายของข่าวสารข้อมูลระหว่างผู้ส่งและผู้รับที่เข้าใจตรงกัน และที่สำคัญก็คือกลุ่มเป้าหมายเน้นการพึ่งพาตนเองในการขวนขวายเรียนรู้ทั้งจากสื่อหลากหลาย และสิ่งแวดล้อมของผู้เรียน

ตาราง 1 แสดงการเปรียบเทียบวิธีการเรียนทั้ง 3 วิธี (ชั้นเรียน ทางไกล ตนเอง)

วิธีเรียนแบบชั้นเรียน (ชร.)	วิธีเรียนทางไกล (ทก.)	วิธีเรียนด้วยตนเอง (ตอ.)
1. นักศึกษาได้รับการถ่ายทอดความรู้จากครู อาจารย์ผู้สอนโดยตรง ใช้เวลาตอนเย็นหลังจากเลิกงานแล้ว	1. ศึกษาหาความรู้ในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ จากตำรา แบบเรียน และฟังวิทยุ หรือศึกษาจากสื่ออื่น ๆ เช่น จากกลุ่มเพื่อน จากห้องสมุด ศูนย์การเรียน	1. นักศึกษาศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองจากตำรา แบบเรียน หรือสื่ออื่น ๆ เช่น ฟังวิทยุ เข้าห้องสมุด ศูนย์การเรียน
2. เมื่อมีปัญหาการเรียนไม่เข้าใจในเรื่องใด นักศึกษาก็สามารถซักถามครูผู้สอนได้ทันที	2. เมื่อมีปัญหาการเรียนใด ๆ นักศึกษาจะใช้วิธีไปสัมภาษณ์เพื่อน ๆ ที่เรียนในกลุ่มเดียวกันหรือเก็บปัญหาไว้รอสัมภาษณ์อาจารย์ประจำกลุ่มเมื่อมาพบกลุ่มได้	2. เมื่อมีปัญหาไม่เข้าใจในเนื้อหาวิชาใด นักศึกษาต้องพยายามทำความเข้าใจกับเนื้อหาวิชานั้นด้วยตนเอง หรือใช้วิธีสัมภาษณ์ผู้รู้ที่อยู่ใกล้ตนเอง เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้จงได้
3. การประเมินผลการเรียนโรงเรียนจะประเมินผลการเรียนระหว่างภาค แล้วนำไปรวมกับคะแนนสอบปลายภาคเรียนเป็นผลการศึกษาแต่ละหมวดวิชา	3. การประเมินผลการเรียนนักศึกษาจะได้รับการประเมินระหว่างเรียนและปลายภาคเรียน คะแนนระหว่างเรียนรวมกับคะแนนปลายภาคเรียนเป็นผลการศึกษาของแต่ละหมวดวิชา	3. ไม่มีการประเมินผลระหว่างภาคเรียน มีแต่การประเมินผลปลายภาคเรียนละ 1 ครั้ง คะแนนที่สอบได้แต่ละหมวดวิชาถือว่าเป็นผลการศึกษาของหมวดวิชานั้น ๆ

ตาราง 1 (ต่อ)

วิธีเรียนแบบชั้นเรียน (ขร.)	วิธีเรียนทางไกล (ทก.)	วิธีเรียนด้วยตนเอง (ตอ.)
4. นักศึกษาที่จะมีสิทธิ์เข้าสอบเพื่อประเมินผลปลายภาคเรียนจะต้องมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ของเวลาเรียนเต็ม	4. นักศึกษาที่จะมีสิทธิ์เข้าสอบเพื่อประเมินผลปลายภาคเรียนจะต้องมีเวลาพบกลุ่มให้ครบตามเกณฑ์ที่กำหนด	4. นักศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นหรือมหาวิทยาลัยที่มีสิทธิ์เข้าสอบเพื่อประเมินผลในหมวดวิชานั้น เวลาต้องมีเวลาพบกลุ่มให้ครบเกณฑ์
5. นักศึกษาต้องเข้าร่วมกิจกรรมพบกลุ่มให้ครบ ตามโครงสร้างที่หลักสูตรกำหนด	5. นักศึกษาต้องเข้าร่วมกิจกรรมพบกลุ่มให้ครบตามโครงสร้างหลักสูตรที่กำหนด	5. นักศึกษาต้องเข้าร่วมกิจกรรมพบกลุ่มให้ครบตามโครงสร้างหลักสูตรที่กำหนด
6. นักศึกษาต้องมีเวลาเข้าชั้นเรียนตามตารางที่โรงเรียนกำหนด ค่าใช้จ่ายการเรียนสูงกว่าวิธีเรียนแบบทางไกล และเรียนด้วยตนเอง	6. นักศึกษามีโอกาสที่จะประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปเข้าชั้นเรียน แต่จะต้องเป็นผู้ที่สามารถควบคุมตนเองได้ เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน จะต้องมีความขยันหมั่นเพียรที่จะศึกษาหาความรู้จากสื่อต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ	6. นักศึกษามีโอกาสประหยัดค่าใช้จ่ายและประหยัดเวลาเช่นเดียวกับการศึกษาแบบทางไกล แต่ผู้ที่เลือกเรียนวิธีนี้จะต้องใช้ความพยายามเป็นพิเศษกว่าการเรียนในชั้นเรียนและการเรียนทางไกลโดยจะต้องจัดวิธีการเรียนด้วยตนเองจะต้องพยายามไต่หาความรู้ทุก ๆ วิธีทาง โดยเฉพาะการศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุดและแหล่งวิทยาการต่าง ๆ มีความจำเป็นมากสำหรับการศึกษานี้

ตาราง 1 (ต่อ)

วิธีเรียนแบบชั้นเรียน (ชร.)	วิธีเรียนทางไกล (ทก.)	วิธีเรียนด้วยตนเอง (ตอ.)
7. นักศึกษาที่จบหลักสูตรได้ ต้องเรียนและสอบผ่าน หมวดวิชาบังคับและวิชา เลือกให้ครบตามเงื่อนไข ของหลักสูตร	7. นักศึกษาที่จบหลักสูตรได้ ต้องเรียนและสอบผ่าน หมวดวิชาบังคับและวิชา เลือกให้ครบตามเงื่อนไข ของหลักสูตร	8. นักศึกษาที่จบหลักสูตรได้ ต้องเรียนและสอบผ่าน หมวดวิชาบังคับและวิชา เลือกให้ครบตามเงื่อนไข ของหลักสูตร

การจัดการเรียนการสอน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2540 , หน้า 44) ได้กล่าวไว้ว่า ในการจัดการเรียนการสอนของการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นการขุดเชยโอกาสให้แก่ผู้ที่เคยผิดพลาดหรือขาดโอกาสทางการศึกษาช่วงปฐมวัย เพื่อให้มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนในระดับที่สูงขึ้นตามความต้องการของเอกัตบุคคล การพัฒนาหลักสูตรจึงมุ่งเน้นให้เป็น "หลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม" หลักสูตรมีเจตนารมณ์ที่จะให้นักศึกษา ได้เรียนรู้สาระที่เกี่ยวกับชีวิตและสังคม เพื่อการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคมเป็นหลัก กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นอกจากจะมุ่งเน้นให้นักศึกษาต้องศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองแล้ว ยังมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมที่พัฒนาทักษะและเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การนำไปใช้ใน ชีวิตและสังคม

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตรในลักษณะ "เพื่อชีวิตและสังคม" และสอดคล้องกับแผนการเรียนที่มีวัตถุประสงค์ชัดเจนในการเพิ่ม "ทักษะชีวิต" ที่จำเป็นเพื่อให้นักศึกษามีพื้นฐานความรู้ทางวิชาการอย่างเพียงพอในการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันและพัฒนาหรือปรับปรุงอาชีพและการงาน โดยใช้สื่อหลากหลายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และมียุทธศาสตร์การจัดการเรียนการสอนที่สำคัญ คือ

1. ใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้
2. ใช้เครือข่ายช่วยดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
3. เน้นให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง
4. เน้นการบูรณาการเรียนรู้สู่วิถีชีวิต
5. เน้นการใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

การพบกลุ่มและการสอนเสริม

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538 , หน้า 37 - 43) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนแบบทางไกล โดยกล่าวถึงการพบกลุ่มและการสอนเสริมไว้ว่า แนวคิดเดิมเกี่ยวกับการพบกลุ่ม การเรียนการสอนนักศึกษาวิธีเรียนแบบทางไกล มุ่งเน้นเพื่อแก้ปัญหาทางการเรียนเป็นสำคัญ ซึ่งกำหนดบทบาทหน้าที่ของครูประจำกลุ่มต้องรับผิดชอบแก้ไขปัญหาทางการเรียนของนักศึกษาทุกหมวดวิชา โดยที่ตนเองไม่มีความชำนาญในเนื้อหาวิชานั้น ๆ และในการพบกลุ่มแต่ละครั้งจะใช้ครูเป็นศูนย์กลางกำหนดประเด็นเนื้อหาของการพบกลุ่ม นักศึกษาจึงมีส่วนร่วมกิจกรรมน้อยมาก และสื่อที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นสิ่งพิมพ์และสื่อบุคคล ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการของกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่เน้นให้แสวงหาความรู้จากสื่อต่าง ๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโสตทัศนูปกรณ์ ในขณะที่เดียวกัน นักศึกษายังติดนิสัยกับการเรียนแบบเดิมที่รอฟังการบรรยายจากครูในห้องเรียน ทั้งที่การเรียน การศึกษานอกโรงเรียน นักศึกษาต้องเตรียมตัวศึกษาบทเรียนมาล่วงหน้าก่อนการพบกลุ่มแต่ละครั้ง เมื่อมาพบกลุ่มจะมาซักถามปัญหาข้อสงสัยในบทเรียนเท่านั้น นอกจากนี้การประเมินผลการเรียนระหว่างภาคเรียนของ ครูประจำกลุ่มแม้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด แต่ไม่สอดคล้องกับหลักการวัดผลและประเมินผลทางการศึกษา ซึ่งทำให้การประเมินผลการเรียนไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ส่งผลให้คุณภาพนักศึกษาจบการศึกษาไม่ดีเท่าที่ควร

จากสาเหตุดังกล่าว กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงได้ปรับปรุงแนวทางการดำเนินงาน การศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2530 ใหม่ โดยกำหนดให้มีแผนการเรียน 3 แผน ให้นักศึกษาเลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ แผนการเรียนทั้ง 3 แผนนี้มีจุดมุ่งหมายและจุดเน้นที่แตกต่างกัน คือ แผน ก แผนการเรียนเพื่อการศึกษาต่อ แผน ข แผนการเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต แผน ค แผนการเรียนเพื่อการประกอบอาชีพ ในการจัดแผนการเรียนทั้ง 3 แผนดังกล่าว ทำให้วัตถุประสงค์ของการพบกลุ่มและบทบาทหน้าที่ของครูประจำกลุ่มต้องเปลี่ยนไป กล่าวคือ ครูประจำกลุ่มต้องทำงานเป็นกลุ่ม และทำหน้าที่เป็นครูประจำหมวดวิชาที่ตนเองมีความถนัด

ประเภทของการพบกลุ่ม

การพบกลุ่มเพื่อการเรียนการสอน ตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2530 พบกลุ่มสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละ ไม่น้อยกว่า 3 ชั่วโมง ตลอดทุกสัปดาห์ในแต่ละภาคเรียน

1. การพบกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการพบกลุ่มตามเงื่อนไขของการจบหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ พ.ศ. 2530 แต่ละระดับ เพื่อให้นักศึกษาได้มีโอกาสฝึกทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม การทำประโยชน์เพื่อชุมชนและสังคมและสามารถนำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่ได้จากการทำงานร่วมกัน ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพต่อไป และต้องเป็นไปตามเกณฑ์ของแต่ละระดับการศึกษา ดังนี้

2.1 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จะต้องพบกลุ่มศึกษาภาคทฤษฎี 10 ชั่วโมง และทำกิจกรรมให้ครบ 42 หน่วยกิจกรรม

2.2 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จะต้องพบกลุ่มศึกษาภาคทฤษฎี 10 ชั่วโมง และทำกิจกรรมให้ครบ 48 หน่วยกิจกรรม

การพบกลุ่มเพื่อการเรียนการสอน

กรณีที่ 1 มีกลุ่มนักศึกษา 1 กลุ่ม

กรณีที่สถานศึกษา มีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนรวมกันแล้วเพียง 1 กลุ่ม ครูประจำกลุ่มสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามเกณฑ์การจัดกิจกรรมการพบกลุ่มแบบเดิมได้ กล่าวคือพบกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาการเรียนทุกหมวดวิชา

กรณีที่ 2 มีกลุ่มนักศึกษา 2 กลุ่มขึ้นไป ในสถานที่พบกลุ่มสามารถดำเนินการได้ดังนี้

การบริหารการพบกลุ่มเพื่อการเรียนการสอน

1. หลักการ

1.1 แต่ละกลุ่มมีจำนวนนักศึกษาตามหลักเกณฑ์ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

1.2 ให้เลือกผู้แทนครูประจำกลุ่ม 1 คน จากครูประจำกลุ่มทุกคน ให้เป็นหัวหน้าครูประจำกลุ่ม เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน ระหว่างกลุ่มและดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของทุกกลุ่มให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

1.3 ครูประจำกลุ่มแต่ละคนมีพื้นฐานความรู้วิชาสามัญแตกต่างกันอย่างน้อย 4 วิชา

1.4 ครูประจำกลุ่มแต่ละคนจะต้องผ่านการอบรมตามหลักสูตรที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การพบกลุ่มเพื่อการเรียนการสอนให้ครูประจำกลุ่มดำเนินการดังนี้

2.1 จัดกิจกรรมการพบกลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนแต่ละภาคเรียนตามแนวปฏิบัติในการพบกลุ่มตามที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

2.2 วางแผนการพบกลุ่มร่วมกันระหว่างครูประจำกลุ่มกับนักศึกษา

2.3 ครูประจำกลุ่มที่รับผิดชอบหมวดวิชาดำเนินการดังนี้

ก. ทบทวน / อธิบายเนื้อหาวิชา

ข. ชมรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาทางไกลไทยคมตามหมวดวิชาโดยจัดเวลา

ให้ตรงกัน

ค. ใช้รายการวีดิทัศน์ประกอบ

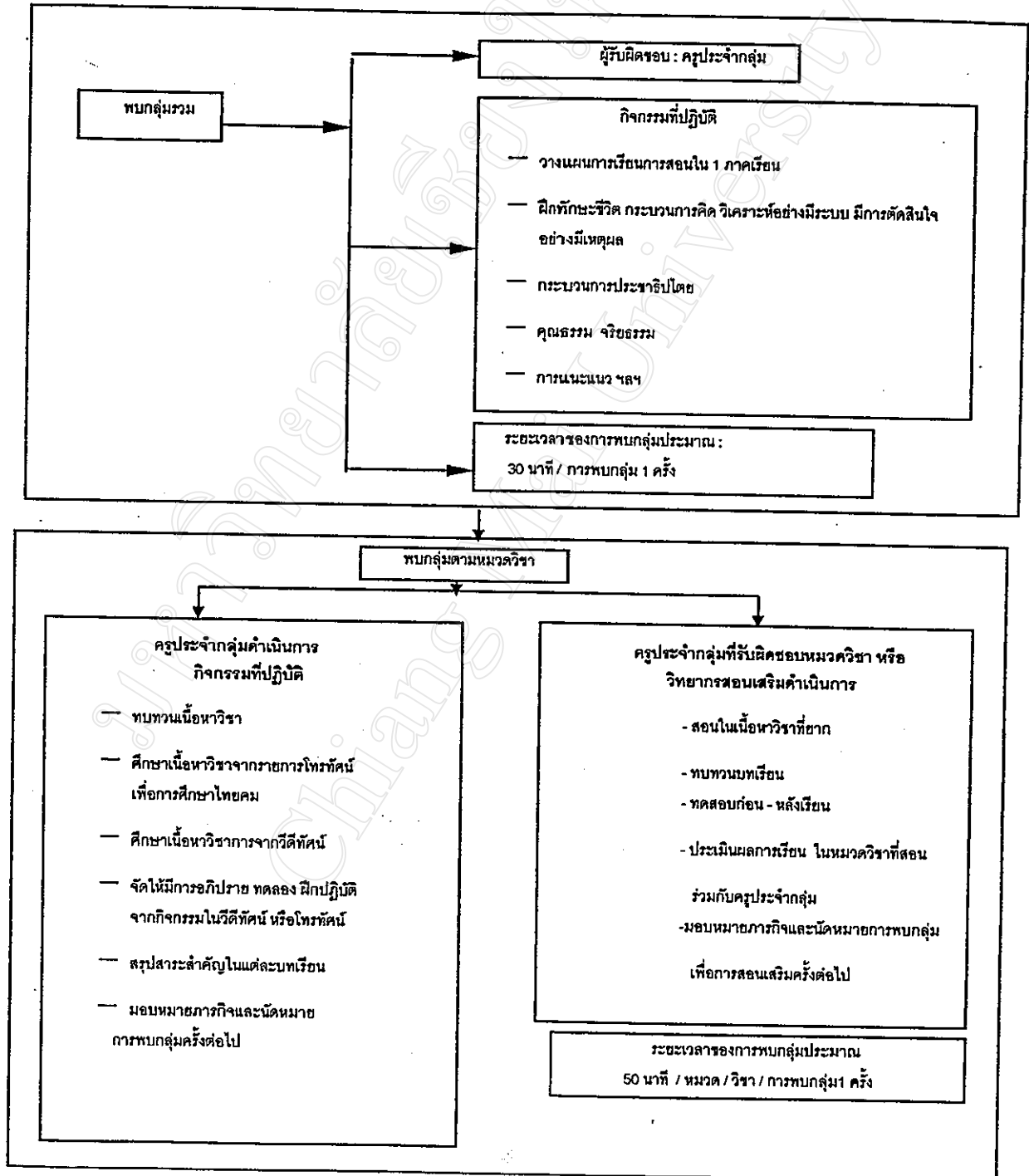
ง. เชิญวิทยากรมาสอนเสริม

จ. อภิปราย / สรุปเนื้อหา

ฉ. ประสานงานวิชาการจากสถานศึกษาอื่น ๆ

2.4 มอบหมายให้นักศึกษา ศึกษาหรือปฏิบัติกิจกรรมตามเนื้อหาวิชามาล่วงหน้าก่อนการพบกลุ่มในครั้งต่อไป

การพบกลุ่มเพื่อการเรียนการสอน

การสอนเสริม

การสอนเสริมเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่สถานศึกษาจะต้องจัดให้นักศึกษาในวิชาที่มีความซับซ้อน ยากต่อการเข้าใจ วิชาเฉพาะที่ต้องอาศัยผู้มีความรู้ความสามารถเฉพาะเรื่อง โดยมีวัตถุประสงค์การสอนเสริมในแต่ละแผนการเรียน ดังนี้

การสอนเสริมในแผน ก แผนการเรียนเพื่อการศึกษาต่อ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาให้เพียงพอต่อการสอบแข่งขันเพื่อการศึกษาต่อ เพิ่มความเข้มข้นในความรู้ทางวิชาการ ตลอดจนมีโอกาสได้ทดลองหรือปฏิบัติจริงในหมวดวิชาที่ต้องการฝึกปฏิบัติ

การสอนเสริมในแผน ข แผนการเรียนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต มีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจ ในเนื้อหาอาชีพเฉพาะทางที่จำเป็นต้องเชิญวิทยากรผู้ชำนาญการ ผู้ประกอบการหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนเพิ่มเติม หรือให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง

การสอนเสริมในแผน ค แผนการเรียนเพื่อประกอบอาชีพ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ในเนื้อหาด้านทักษะอาชีพเฉพาะ จึงจำเป็นต้องหาแหล่งวิทยากร หรือสถานประกอบการเพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ฝึกฝนทักษะทางอาชีพตามที่ตนเองต้องการ

กล่าวโดยสรุปแล้ว การศึกษาทางไกล คือ รูปแบบการจัดวิธีการเรียนแบบหนึ่งที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนจัดขึ้น ให้เป็นทางเลือกสำหรับนักศึกษาที่ต้องการเรียนแต่ไม่มีเวลาที่จะไปเรียนแบบปกติได้ทุกวัน โดยการเรียนรู้ของนักศึกษาจะเรียกว่า "การพบกลุ่ม" ซึ่งกำหนดให้นักศึกษาต้องมาพบกลุ่มอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละ 3 ชั่วโมง เพื่อทำกิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนใหญ่แล้วการพบกลุ่มแต่ละครั้งจะเป็นการฟังการบรรยายของครูประจำกลุ่ม การซักถามข้อสงสัย การรายงานการค้นคว้าที่เป็นการบ้าน เป็นต้น และนอกจากการพบกลุ่มเป็นประจำแล้ว อาจมีการจัดการสอนเสริมในรายวิชาที่ยาก หรือมีการบรรยายพิเศษเพิ่มเติม เพื่อให้นักศึกษาได้รับความรู้เพิ่มมากขึ้น

บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา

ครูประจำกลุ่ม

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538 , หน้า 59) ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของครูประจำกลุ่มไว้ดังนี้

1. ด้านการประชาสัมพันธ์

ประสานงานกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอหรือหัวหน้าครูประจำกลุ่มเพื่อรับข้อมูล สื่อ ประชาสัมพันธ์ เพื่อนำไปประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับทราบ

2. ด้านการเรียนการสอน

2.1 ประเมินเทคนิคการศึกษา

2.2 แนะนำการเรียนให้แก่นักศึกษา เช่น การเลือกแผนการเรียน วิธีเรียน กิจกรรม

การพบกลุ่ม ฯลฯ

2.3 จัดทดสอบความรู้พื้นฐานให้แก่นักศึกษาเพื่อเลือกแผนการเรียน

2.4 จัดทำแผนการพบกลุ่มร่วมกับนักศึกษา

2.5 พบกลุ่มและจัดทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันกับนักศึกษา

2.6 วัดและประเมินผลการเรียนระหว่างภาคเรียนในสาขาบางวิชาที่ตนเองถนัด

2.7 แนะนำ ควบคุม ดูแลการจัดกิจกรรมการพบกลุ่มเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของ

นักศึกษา

2.8 ร่วมจัดกิจกรรมนักศึกษา

2.9 ร่วมกับนักศึกษาและหัวหน้าครูประจำกลุ่มวางแผนการสอนเสริม

2.10 ประสานงานจัดหาวิทยากรสอนเสริมในแต่ละสาขาวิชา

2.11 ประสานงานและร่วมจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

2.12 จัดกิจกรรมการพบกลุ่มเพื่อวางแผนการเรียนการสอน จัดกิจกรรมทักษะชีวิต

กระบวนการประชาธิปไตย คุณธรรม จริยธรรมและการแนะแนว

3. ด้านธุรการ

3.1 สืบหาข้อมูลและเก็บรวบรวมสถิติความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ

3.2 ร่วมเป็นคณะกรรมการรับสมัครนักศึกษา

- 3.3 จัดทำทะเบียนประวัตินักศึกษา
- 3.4 จัดทำทะเบียนแสดงผลการเรียนของนักศึกษา
- 3.5 ขออนุญาตจัดตั้งกลุ่ม
- 3.6 จัดทำรายงานการพบกลุ่ม
- 3.7 จัดทำหลักฐานการขอเบิกจ่ายเงินค่าตอบแทน
- 3.8 รายงานผลการปฏิบัติงาน
- 3.9 ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ ศูนย์ ฯ อำเภอ มอบหมาย

ลักษณะของครูประจำกลุ่ม

เพื่อให้ครูสามารถดำเนินการสอนสอดคล้องกับหลักการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของกรมการศึกษานอกโรงเรียนตามแผนการเรียน แผน ก , ข และ ค กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2540 , หน้า 21) ได้กำหนดคุณลักษณะของครู ที่สำคัญ ดังนี้

1. ครูควรมีวุฒิหรือความชำนาญตามหมวดวิชาที่เปิดสอน เพื่อให้สามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหมวดวิชาที่เปิดสอน ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. ในกรณีไม่สามารถสรรหาครูวุฒิตรงตามหมวดวิชาที่เปิดสอน และจำเป็นต้องให้ครูไม่มีวุฒิตรงตามหมวดวิชาที่เปิดสอนดังกล่าว ก็ให้ครูนั้นทำหน้าที่เป็นครูประจำกลุ่มเพียงอย่างเดียว และให้สรรหาครูมาช่วยสอนเสริมในหมวดวิชาที่ตนเองไม่มีความถนัด

เมื่อสรรหาครูผู้สอนและครูประจำกลุ่มได้แล้ว ควรมีการพัฒนาครูประจำกลุ่มดังต่อไปนี้ คือ

1. ส่งเสริมให้มีการอบรมสัมมนาครูประจำกลุ่ม เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง
2. สนับสนุนให้มีการประชุม สัมมนา ทบทวน หรือพบปะเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในการทำงานอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง
3. ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาดูงาน กลุ่มที่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนทั้งในเขต และนอกเขตจังหวัด
4. ให้ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจัดประชุม หัวหน้าครูประจำกลุ่มเพื่อติดตามผลการปฏิบัติงาน การแก้ไขปัญหา อุปสรรค เป็นประจำทุกเดือน
5. จัดให้มีการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม เพื่อส่งเสริมความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อ เสียสละ และมีน้ำใจ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

6. ให้ขวัญและกำลังใจแก่ ครูประจำกลุ่มที่ปฏิบัติงานดีเด่น เป็นแบบอย่าง โดยการมอบใบเกียรติคุณ โล่ หรืออื่น ๆ ตามความเหมาะสม

7. ส่งเสริมสนับสนุนให้จัดตั้งชมรมครูประจำกลุ่ม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวิชาการ และแลกเปลี่ยนยุทธศาสตร์การจัดการเรียนการสอน

8. ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอน โดยดำเนินการดังต่อไปนี้

8.1 จัดทำแผนการพบกลุ่มรายภาคเรียน รายสัปดาห์

8.2 ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรหมวดวิชาบังคับ ซึ่งจำแนกเนื้อหาหลักและเนื้อหาเฉพาะ แผนให้เข้าใจเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน

8.3 จัดทำแผนการสอนเสริม การจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต

8.4 ร่วมกับนักศึกษาคัดเลือกและกำหนดโครงการ (Project Design)

8.5 กำชับ ตรวจสอบ และเป็นที่ปรึกษาในการจัดแฟ้มสะสมผลงาน

กล่าวโดยสรุปแล้ว ครูประจำกลุ่ม คือบุคคลที่สำคัญคนหนึ่ง ที่สามารถทำหน้าที่หลาย ๆ อย่างทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอน การให้บริการนักศึกษาและประชาชน รวมทั้งงานธุรการและประชาสัมพันธ์ ดังนั้นกรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงควรที่จะจัดสรรบุคลากรที่เหมาะสมและเพียงพอในแต่ละศูนย์ เพื่อให้ผู้รับบริการได้รับประโยชน์อย่างสูงสุด

นักศึกษา

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2540 , หน้า 61) ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่มีสิทธิเข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายไว้ ดังนี้

1. มีสัญชาติไทยหรือมีคุณสมบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยหลักฐาน วันเดือนปีเกิด ในการรับนักเรียน นักศึกษาเข้าเรียนในสถานศึกษา พ.ศ. 2535

2. ต้องเป็นผู้ที่สอบได้วุฒิมืออย่างใดอย่างหนึ่ง ต่อไปนี้

2.1 มัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม. 6 เดิม)

2.2 ประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น 3 (ม.ศ. 3)

2.3 มัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม. 3)

2.4 การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับ 4

2.5 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

2.6 เปรียบเทียบ 3 ประโยค

2.7 วุฒิอื่นที่กระทรวงศึกษาธิการให้เทียบเท่ามัธยมศึกษาตอนต้น ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521

2.8 ใบรับรองวุฒิการสอบเทียบความรู้ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เพื่อสิทธิ์บางอย่างสำหรับพระภิกษุสามเณรที่จะสมัครเข้าเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย งดการรับสมัครทุกวิธีเรียนตามมติมหาเถรสมาคม

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ

บทบาทหน้าที่

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2540 , หน้า 66) ได้กำหนดบทบาทและหน้าที่ของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านการประชาสัมพันธ์

1.1 วางแผนการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญร่วมกับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

1.2 เผยแพร่ข่าวสารข้อมูลโดยใช้เอกสารประชาสัมพันธ์ เช่น โปสเตอร์ แผ่นพับ แผ่นปลิว จุลสาร จดหมายข่าว

1.3 เผยแพร่ข่าวสารข้อมูล ผ่านสื่อสารมวลชนในท้องถิ่น เช่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น สถานีวิทยุท้องถิ่น เป็นต้น

1.4 เผยแพร่ข้อมูลผ่านองค์กรท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนในระดับอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน เช่น เข้าร่วมประชุมชี้แจงในการประชุมสภาตำบล ประชุมคณะกรรมการ อบต. เป็นต้น

1.5 ประชาสัมพันธ์โดยใช้วิธีการอื่น ๆ เช่น จัดทำป้ายโฆษณา (Cut out) ออกเสียงตามสาย จัดทำป้ายนิเทศ เป็นต้น

2. ด้านการรับสมัครนักศึกษา

2.1 กำหนดชุมชนเป้าหมาย โดยการศึกษาชุมชนในเขตรับผิดชอบ

2.2 กำหนดสถานที่รับผิดชอบที่มีความพร้อม

2.3 แต่งตั้งคณะกรรมการรับสมัคร ซึ่งประกอบด้วย ประธานคณะกรรมการเจ้าหน้าที่การเงินและเจ้าหน้าที่ตรวจเอกสาร

2.4 ประชาสัมพันธ์ชี้แจงให้ชุมชนทราบ ถึงสถานที่ วัน เวลา คุณสมบัติของผู้สมัคร
เป็นต้น

2.5 ดำเนินการรับสมัคร ณ สถานที่รับสมัครตามที่กำหนด

2.5.1 แนะนำนักศึกษาเกี่ยวกับแผนการเรียนการลงทะเบียน และอื่น ๆ

2.5.2 ตรวจสอบเอกสารการสมัคร

2.5.3 ออกใบเสร็จรับเงิน ณ สถานที่รับสมัคร

2.5.4 รวบรวม สรุป ผลการรับสมัคร

2.5.5 นำเงินค่าสมัครส่งศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ ตามระเบียบ
ว่าด้วยการเงิน

2.6 นิเทศ ตรวจสอบ สถานที่รับสมัครนักศึกษา

2.7 จัดเจ้าหน้าที่ไว้ที่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ เพื่อรับเงินค่าสมัคร
ที่จะส่งมาจากจุดรับสมัครต่าง ๆ

3. ด้านการสรรหาครูประจำกลุ่ม

3.1 วางแผนการสรรหาครูประจำกลุ่มร่วมกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

3.2 เป็นคณะกรรมการดำเนินการรับสมัคร

3.3 จัดทำประกาศรับสมัคร ตามแนวทางของกรมการศึกษานอกโรงเรียนและ
ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสารมวลชนตามสถานที่ต่าง ๆ

3.4 ร่วมประชุมคณะกรรมการรับสมัครเกี่ยวกับรายละเอียดภารกิจที่ต้องปฏิบัติ

3.5 ร่วมกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ดำเนินการรับสมัคร

4. ด้านการอบรมครูประจำกลุ่ม

ดำเนินการอบรมครูประจำกลุ่มร่วมกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

5. ด้านการพบกลุ่ม แต่งตั้ง และถอดถอนครูประจำกลุ่ม

5.1 แต่งตั้งครูประจำกลุ่มจากผู้ผ่านการอบรม ซึ่งจัดโดยศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
จังหวัดร่วมกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ

5.2 หัวหน้า / ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเป็นผู้ลงนามแต่งตั้ง
และถอดถอนครูประจำกลุ่ม

5.3 รวบรวมคำสั่งการแต่งตั้งถอดถอนครูประจำกลุ่ม และรายงานศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

6. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการวัดประเมินผล

6.1 วางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและงบประมาณของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ

6.2 จัดแนะแนวการเรียนการสอน การเลือกแผนการเรียน

6.3 ประสานงานจัดหา ผลิต และบริการสื่อการเรียนการสอนแก่ครูประจำกลุ่ม

6.4 จัดให้มีการเทียบโอนวิชาสามัญและวิชาอาชีพ

6.5 จัดทำเนียบครูประจำกลุ่ม วิทยากรท้องถิ่น ผู้รู้

6.6 จัดหาข้อสอบกลางภาคเรียน และปลายภาคเรียน

6.7 จัดการสอบปลายภาคเรียน สอบซ่อม และสอบเพื่อปรับระดับผลการเรียน

6.8 อนุมัติผลการเรียน

6.9 กำกับ ดูแล และนิเทศการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการพบกลุ่ม

6.10 สรุปผลรายงานผลการจัดกิจกรรม

ลักษณะหมวดวิชาสังคมศึกษา 1

การศึกษาในโครงการการศึกษานอกโรงเรียนนั้น มีการกำหนดให้ผู้เรียนได้ทำการลงเรียนในวิชาต่าง ๆ ทั้งที่เป็นวิชาบังคับและวิชาเลือก โดยอาศัยหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ พุทธศักราช 2530 เป็นหลัก และจากโครงสร้างหลักสูตรที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า วิชาสังคมศึกษา 1 เป็นวิชาที่บรรจุในหมวดวิชาบังคับ ที่ต้องเรียนให้ผ่านจึงจะสามารถเรียนจบหลักสูตรได้

เนื้อหาของวิชาสังคมศึกษา 1 จะเป็นการรวมเนื้อหาของวิชาสังคมศึกษาของชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายทั้งหมด ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งกรมการศึกษานอกโรงเรียน (2530 , หน้า 38) ได้กำหนดเป็นชุดวิชาทั้งหมด 6 ชุดวิชา ได้แก่

1. ชุดวิชา มนุษย์กับสังคม
2. ชุดวิชา การพัฒนาสังคมไทย
3. ชุดวิชา ประเทศของเรา

4. ชุติวิชา การพัฒนาเศรษฐกิจของไทย
5. ชุติวิชา การเมืองการปกครองของไทย
6. ชุติวิชา แนวโน้มการพัฒนาประเทศ

ใช้เวลาเรียนทั้งหมด 1 ภาคเรียน ตามหลักสูตรของกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ
จุดประสงค์ของหมวดวิชาสังคมศึกษา

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2530 , หน้า 37) ได้ทำการกำหนดจุดประสงค์ของหมวดวิชา
สังคมศึกษาไว้ ดังนี้

1. เพื่อให้รู้จักดำรงชีวิตบนพื้นฐานแห่งคุณธรรม มีความกล้าทางจริยธรรม ไม่เบียดเบียน
ผู้อื่น มีความซื่อสัตย์ สุจริต และยุติธรรม มีระเบียบวินัย มีความอดทน รู้จักประหยัด มีความ
รับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ท้องถิ่น และประเทศชาติ
2. เพื่อให้รู้จักวิธีการเรียนรู้ คิดเป็น ทำเป็น รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
มีนิสัยใฝ่หาความรู้และทักษะอยู่เสมอ เห็นคุณค่าในวิทยาการ ศิลปะ วัฒนธรรม ธรรมชาติ รู้จักใช้
และอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
3. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าในวิทยาการ ศิลปะ วัฒนธรรม รู้จักใช้และ
อนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม
4. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในลักษณะภูมิศาสตร์กายภาพของประเทศไทย
และความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลของลักษณะทางกายภาพที่มีต่อการดำรงชีพของประชากร
5. เพื่อให้รู้จักเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น รู้จักหน้าที่และรู้จักใช้สิทธิเสรีภาพของตน
ในทางสร้างสรรค์บนรากฐานแห่งกฎหมาย จริยธรรม และศาสนา
6. เพื่อให้มีความสำนึกในการเป็นคนไทยร่วมกัน เสียสละเพื่อส่วนรวม มีความรักชาติ
รักประชาธิปไตย รู้จักใช้สติและปัญญาในการดำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนาและ
พระมหากษัตริย์
7. เพื่อให้เข้าใจพื้นฐานและปัญหาการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และของโลก
ปัจจุบัน มีความสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ รู้จักแก้ปัญหาและข้อขัดแย้งด้วยวิธีการ
แห่งปัญญาและสันติวิธี

กล่าวโดยสรุปแล้ว วิชาสังคมศึกษา 1 เป็นวิชาที่มีความหลากหลายทั้งในด้านเนื้อหาวิชา
ความสำคัญของวัตถุประสงค์ ซึ่งเมื่อนักศึกษาได้เรียนและทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้แล้ว จะทำให้

นักศึกษาเป็นบุคคลที่มีความรู้รอบด้านและเป็นพลเมืองดีต่อสังคม แต่ในขณะเดียวกันเนื้อหาที่มีมาก อาจทำให้นักศึกษาจะทำการศึกษาได้เพียงผิวเผินไม่ลึกซึ้งได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ และ อุเทน ปัญญา (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ประเมินความต้องการและความพร้อมในการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ในพื้นที่ทดลองของโครงการจัดการศึกษาทางไกลของกรมการศึกษานอกโรงเรียนในจังหวัดเชียงใหม่ งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางไกลเรื่องแรกของประเทศไทย นับตั้งแต่มีการใช้ระบบดาวเทียมเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยทำการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพในบางส่วน กับกลุ่มบุคคล 2 กลุ่ม คือ กลุ่มการศึกษาในระบบ ได้แก่ ผู้เรียน ครู อาจารย์ ผู้บริหารและผู้ปกครองของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียน ผู้สอน ผู้ปกครองของผู้เรียน และกลุ่มการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้แก่ ผู้เรียนหรือนักศึกษาทางไกล ครูประจำกลุ่ม ผู้บริหาร และผู้ปกครองของนักศึกษา ใน 9 อำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ คือ แม่แตง แม่ริม สันทราย ดอยสะเก็ด เมือง สันกำแพง หางดง สันป่าตอง และสารภี ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียน ผู้สอน ผู้ปกครอง และผู้บริหารสถานศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนต่างมีความต้องการให้การเรียนการสอนทางไกล โดยเสนอความต้องการด้านเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่สำคัญ รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาที่หลากหลาย เช่น การสาธิต ภาพยนตร์ และ สารคดี การบรรยายประกอบภาพเชิงสารคดี การแข่งขัน การได้วาที ละคร อภิปรายและบรรยาย เป็นต้น กลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่มพอใจในรูปแบบการเรียนการสอน โดยให้เหตุผลว่า สามารถสนองความต้องการที่จะเรียนรู้ ช่วยให้มีความพร้อมในการประกอบอาชีพ มีอิสระในการเลือกเรียนและครูให้ความเอาใจใส่ดี ผู้วิจัยพบว่า ผู้เรียนทั้งสองระบบร้อยละ 87 มีโทรทัศน์เป็นของตนเอง และมีความพร้อมที่จะใช้ระบบการสอนทางไกล แต่ความสอดคล้องในเชิงการจัดการและบริหาร ทั้งด้านแผนงาน แผนปฏิบัติ การสนับสนุน สื่อ การควบคุมตารางออกอากาศและคุณภาพของสื่อ ยังจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุง และผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า ควรมีการประชุมเทคนิคการผลิตสื่อให้มีความหลากหลายเพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน และไม่ควรยาวเกินไป และทางกรมการศึกษานอกโรงเรียนควรมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันผลิตสื่อให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น และควรมีการติดตามผลการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับความต้องการอย่างเหมาะสม

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2539) ได้ทำการวิจัยเชิงทดลองรูปแบบกระบวนการเรียนการสอนทางไกลในระบบโรงเรียนผ่านดาวเทียม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ภาคเรียนที่ 1 / 2538 ในเขตจังหวัดขอนแก่น โดยทดลองในโรงเรียนมัธยมศึกษา 3 โรงเรียนในเขตอำเภอเมือง และน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างจากผู้เรียนและผู้สอน ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2 และ 3 โดยวิธีการเลือกแบบกลุ่ม และเลือกใช้วิชาภาษาไทยสำหรับรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการ รูปแบบที่ 1 มี 5 ขั้นตอน และ วิชาภาษาอังกฤษ สำหรับรูปแบบที่ 2 มี 3 ขั้นตอน ซึ่งแต่ละรูปแบบมีขั้นตอน พอสรุปได้ดังนี้

รูปแบบที่ 1 มีกระบวนการเรียนการสอน 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ครูนำเข้าสู่บทเรียน แนะนำวัตถุประสงค์ กระบวนการเรียนการสอนและ กิจกรรมของบทเรียน (ประมาณ 10 นาที)

ขั้นที่ 2 ศึกษาจากบทเรียนทางโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม (ประมาณ 12 - 15 นาที)

ขั้นที่ 3 อภิปรายประเด็นและซักถามปัญหา (ประมาณ 5 นาที)

ขั้นที่ 4 สาธิต ทดลอง ฝึกปฏิบัติ ทำแบบฝึกหัดหรือกิจกรรม ตามที่กำหนด ในบทเรียน (ประมาณ 10 นาที)

ขั้นที่ 5 สรุปบทเรียนและเชื่อมโยงการเรียนการสอนบทต่อไป (ประมาณ 5 นาที)

รูปแบบที่ 2 มีกระบวนการเรียนการสอน 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ครูนำเข้าสู่บทเรียน (ประมาณ 10 นาที)

ขั้นที่ 2 ศึกษาจากบทเรียนทางโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม และฝึกตามขั้นตอนที่ครู หรืออาจารย์ทางโทรทัศน์ดำเนินการสอน (ประมาณ 25 - 30 นาที)

ขั้นที่ 3 ซักถามปัญหา สรุปบทเรียน และเชื่อมโยงการเรียนการสอนในบทต่อไป (ประมาณ 5 นาที)

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลก่อนและหลังการทดลองแต่ละครั้ง โดยก่อนทดลองจะมีการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในเรื่องนั้น และหลังทดลองก็จะมีการทดสอบฯ อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งหลังการทดลอง ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์และการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องด้วย ซึ่งผลการทดลอง ปรากฏว่าทั้งสองรูปแบบให้ผลสัมฤทธิ์การเรียนการสอน และมีความเหมาะสมสำหรับการศึกษาทางไกลในระบบโรงเรียนทั้งผู้สอนและผู้เรียนมีความพอใจต่อรูปแบบดังกล่าว อย่างไรก็ตามรูปแบบที่ 1 แสดงผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนได้สูงพอสมควร ในขณะที่รูปแบบที่ 2 แสดงความแตกต่างน้อยมาก

ระหว่างผลการทดสอบหลังเรียนและก่อนเรียน และผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ คือ ให้มีการใช้รูปแบบทั้ง 2 ประเภท ในการจัดการศึกษาทางไกลได้อย่างกว้างขวาง แต่จำเป็นต้องมีการพัฒนาบุคลากร สื่อ สิ่งพิมพ์ ฯลฯ มีการประสานงานระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันพัฒนาการเรียนการสอน ในอนาคต และควรมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538 ข) ได้ทำการประเมินผลโครงการ “เพิ่มความรู้มุ่งสู่มหาวิทยาลัย” ซึ่งเป็นการทดลองจัดการเรียนการสอนทางไกลผ่านดาวเทียม โดยความร่วมมือของกรมการศึกษานอกโรงเรียน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมูลนิธิไทยคม ดำเนินการระหว่างวันที่ 20 กุมภาพันธ์ ถึงวันที่ 1 เมษายน 2538 ใน 67 จังหวัดทั่วประเทศ เพื่อเสริมความรู้และให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้ที่จะสอบเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนดวัตถุประสงค์หลักในการประเมินประสิทธิผลของการดำเนินงานโครงการด้านการบริหารโครงการทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ความชัดเจนของการรับสัญญาณภาพและเสียง รูปแบบการจัดการเรียนการสอน รายการโทรทัศน์ ตลอดจนข้อเสนอประกอบการชมรายการดังกล่าวทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนกลาง และ ส่วนภูมิภาค ครูประจำชุดวิชาและนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ ผลการวิจัยพบว่า โครงการนี้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพทั้งด้านการบริหารโครงการ ความชัดเจนของการรับสัญญาณภาพและเสียงจากดาวเทียม มีการใช้รูปแบบและเทคโนโลยีใหม่ มาจัดการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วย รายการโทรทัศน์ สื่อประกอบ ครูประจำวิชาและนักศึกษา ส่วนสื่อประกอบการเรียนการสอนดี ช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้มากขึ้น

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538 ก) ได้ทำการวิจัยเชิงทดลองรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการ สำหรับการศึกษาทางไกล ซึ่งใช้วิธีการสอน 2 ลักษณะ คือ รูปแบบการสอนสำหรับหมวดวิชาทั่วไปที่มีกิจกรรมการเรียน 5 ขั้นตอน และรูปแบบการสอนสำหรับหมวดวิชาที่ต้องฝึกทักษะจากบทเรียนโทรทัศน์มี 3 ขั้นตอน โดยทำการทดลองที่โรงเรียนคูเต่าวิทยา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัด สงขลา ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบดังกล่าวสามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่จำเป็นต้องมีการปรับปรุงด้านสื่อสิ่งพิมพ์ ความยาวของรายการโทรทัศน์ คู่มือครู ตารางออกอากาศ

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538 ค) ได้ประเมินผลรูปแบบการบริหารโครงการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ในภาคเรียนที่ 1 / 2538 โดยเก็บรวบรวมข้อมูล จากผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการของสถานศึกษา ในจังหวัดขอนแก่น ชลบุรี นครราชสีมา และ ภูเก็ต จำนวน 31 แห่ง ผลการประเมินพบว่า โครงการนี้มีการบริหารตามขั้นตอนของการวางแผนทั้งจัด

บุคลากรที่รับผิดชอบโครงการ สื่อการเรียนและสถานที่ แต่สถานศึกษาไม่สามารถจัดการเรียน การสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการได้ เพราะตารางออกอากาศส่งไปล่าช้า ครู ไม่ได้ศึกษาล่วงหน้า และไม่ได้เตรียมการสอนล่วงหน้า สัญญาณภาพโทรทัศน์ไม่ชัด โดยเฉพาะ ในช่วงที่มีอากาศแปรปรวน และการนิเทศติดตามผลยังไม่มีแผนงานชัดเจน แต่อย่างไรก็ตาม สถานศึกษาต่าง ๆ เห็นคุณค่าของโครงการจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม โดยมีการวางแผน เตรียมบุคลากร นักเรียน และสถานที่ไว้ เป็นต้น

กรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยวิไล แย้มสาขาศาและคณะ (2538) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาระบบการกระจายสื่อการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ซึ่งเป็นการศึกษาเฉพาะกรณีการจัดส่ง สื่อสิ่งพิมพ์หมวดวิชาภาษาอังกฤษ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด ผลการวิจัยพบว่า การจัดส่งสื่อสิ่งพิมพ์จากโรงพิมพ์ถึงจุดหมายปลายทางในจังหวัดมี 9 ขั้นตอน ใช้เวลาถึง 19 วัน และเมื่อสถานศึกษาได้รับแล้วยังมีการจัดเก็บไว้ก่อนจึงจะแจกจ่ายต่อไป ซึ่งนับว่าล่าช้ามาก มีผลกระทบต่อการเรียนการสอนโดยตรง

ไพศาล นารินธมากร (2538) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาบทบาทของครูประจำกลุ่ม ทางไกลในการประเมินผล ระหว่างเรียนศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดอำนาจเจริญ จำนวน 240 คน โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งเป็นการศึกษาบทบาทของครูประจำกลุ่ม และศึกษาความเหมาะสมของหลักเกณฑ์ ในการประเมินผลระหว่างเรียน ผลการวิจัยพบว่า ครู ส่วนใหญ่เป็นข้าราชการและมีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี จึงน่าจะเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อการ ปฏิบัติหน้าที่ครูประจำกลุ่มทางไกลได้ดี การศึกษาบทบาทของครูประจำกลุ่ม ในการประเมินผล ระหว่างเรียนพบว่า ครูประจำกลุ่มสามารถปฏิบัติได้ตามหลักเกณฑ์ ในการประเมินผลระหว่างเรียน ตามที่กำหนด อยู่ในระดับปานกลางถึงปฏิบัติได้มากในทุก ๆ เรื่อง ซึ่งสอดคล้องกับวุฒิและหน้าที่ การงานของครูประจำกลุ่ม ส่วนในเรื่องความเหมาะสมของระเบียบและหลักเกณฑ์ การวัดผล ระหว่างเรียนนั้น ครูประจำกลุ่มเห็นว่าส่วนใหญ่เหมาะสมอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก มีความเห็น ว่าไม่เหมาะสมเพียงเรื่องเดียว คือ จำนวนนักศึกษาที่ครูประจำกลุ่มดูแล จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ครูประจำกลุ่ม 1 คน ต้องดูแลนักศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมแล้วมากเกินไป และจากข้อเสนอแนะของครูประจำกลุ่มเห็นว่า ศูนย์ ฯ ควรจะ ให้บริการในด้านสื่อ วัสดุการสอน การประเมินผลระหว่างเรียนให้แก่ครูประจำกลุ่มให้มากขึ้น โดยเฉพาะควรมีข้อสอบที่ได้มาตรฐานในการประเมินผลระหว่างเรียนด้วย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่า การเรียนการสอนแบบทางไกลนั้น นับเป็นรูปแบบ การเรียนที่เป็นประโยชน์มากสำหรับผู้เรียนในการสร้างโอกาสเพื่อที่จะพัฒนาตนเองให้มีความรู้ และจากผลของงานวิจัยที่ปรากฏว่า มีบางส่วนในการจัดการศึกษาแบบทางไกลนี้ยังคงมีปัญหาคือ ซึ่งสาเหตุของปัญหาเหล่านี้ น่าจะเกิดจากกระบวนการจัดการเรียนการสอนนั่นเอง โดยเฉพาะวิชา สังคมศึกษา 1 ซึ่งเป็นวิชาหลักและมีความสำคัญต่อกระบวนการคิดของเยาวชนของชาติต่อไป ซึ่งยังมีผู้ที่ให้ความสนใจกันเป็นส่วนน้อย และยังไม่มีผู้ที่ทำการวิจัยหาสาเหตุของปัญหาเป็นรายวิชา โดยที่แต่ละวิชาที่มีธรรมชาติและการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมแตกต่างกันไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึง เห็นว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการวิจัยนี้ โดยในบทต่อไปจะเป็นการนำเสนอวิธีการ วิจัยและการประเมินผลการวิจัย ดังต่อไปนี้